

Megoldás lehet a vásári bábjáték

Mátyásné Fűzi Csilla

Immár több mint 10 éve bábpedagógusként bábjátékot tanítok a Cogito ÁMK Hibó Tamás Alapfokú Művészeti Iskolában (Salgótarján), valamint alapítója vagyok a sárospataki Huncutka Bábszínháznak. Rajongója vagyok a bábjátéknak! Tapasztalataimból a már sokszor kipróbáltakat gyűjtöttem össze.

A bábjáték oktatása, alkalmazása során lehetőséget kapunk többek között a közösségfejlesztéshez, az önkontroll gyakorlásához, az önismeret, a társismeret és konfliktuskezelés fejlesztéséhez. A tanár a játékok során ismeretet szerezhet többek között a gyermekcsoport kommunikációs szintjéről, érzelmi állapotáról, szociális érzékenységükről – és a fejlesztendő területekről.

Nap mint nap egyre több igény van az iskolán belüli konfliktuskezelésre. Megoldást jelenthet a vásári bábjáték feldolgozása. Esetemben a Paprika Jancsi és az ördög párharca. Miért? A konfliktust elő tudjuk idézni ezekkel a kis, fiktív történetekkel, melyekben az ördög képviseli a félelmetes erőt, akitől akár rettegünk is, Jancsi pedig a gyengébb, esendőbb, de furfangos karaktert. A szereplőválasztáskor (kétszemélyes, egykezes bábjáték) hagyom, hogy a gyerekek válasszanak maguknak karaktert. Érdekes és tanulságos megfigyelni, hogy ki mit választ, hogyan dönt az agresszívebb, és hogyan az, aki általában elszenvedti az agressziót, no, és ki választja Jancsit, a vásári játékok hőst?

Miért jó, ha előidézzük a konfliktust és nem inkább elkerüljük? Ha ismerjük annyira a csoportot, hogy tudjuk, kik állnak ellentétben egymással, akkor ez egy jó gyakorlat lehet a szembenállók feszültségének levezetésére. Ugyanis az erős ördögnek kell eltűnie az ütlegetéseket, és ez a játék során nagyon felbőszíti a gyerekeket, a Jancsit játszó pedig már nem lesznek csendes visszahúzódók, mert a játékban ők maradnak felül, nekik kell hőssé válniuk.

A probléma megoldást kíván, hiszen az ördögöt játszó revansot akarnak, de nem kapnak rá lehetőséget, mivel a vásári játékok dramaturgiájában az ördög vesztes pozíciót képvisel. Hangsúlyozandó tehát, hogy ez a játék, és a végén a játékosoknak esélyt kell teremteni a békülésre, a feloldódásra. Játék előtt fektessük le a konvenciót, hogy a báb a bábbal játszik, a bábmozgatók a bábu által mutathatják meg erejüket, furfangjukat, azaz szándékukat. A többszöri játék során oldódik a feszültség, erősödik a kohézió, az együttműködés szelídül. A csoporton belüli egészséges identitáskeresés a játékon keresztül valósul meg, és ha jó barátok nem is, de a békés együttélésre alkalmasak lesznek a játszó.

Paprika Jancsi történetének tovább fűzése több nézőpontból is segíthet már tantárgyak, ismeretek feldolgozásához, akár a környezettudatosság, fenntarthatóság témakörében alsós tanulóknak (1-2. osztály).

Azért választottam a vásári bábjáték műfaját, mert két ellentétes attitűdöt, hozzáállást ezzel a játékmóddal viszonylag egyszerűen lehet élményszerűen érzékeltetni. A környezettudatos, illetve szennyező, károsító, felelőtlen magatartás szembeállításának kontrasztját így élesebben tudjuk megélni.

A játékunk címe: *Paprika Jancsi és a messzelátó*.¹ Messzelátó, mint: „Láss messzebb az orrodnál!” – és mint táveső, amivel közelebb hozható a környező természet, ezáltal pedig érzékenyebbé válunk/válhatunk a látottak iránt. Amire Paprika Jancsi irányítja a figyelmünket, azok pozitív attitűdök, változások, érzékenységek, amit pedig az ördög tesz és képvisel, azok negatív hatásúak.

Paprika Jancsi látja és örömmel rácsodálkozik: <ul style="list-style-type: none">– a csigára, aki a házat cipeli,– a madárfiókra, akit éppen az anyukája ment meg a kieséstől,– a méhecskére, aki épp rászáll egy gyermekláncfű gyógynövényre és nektárt gyűjt,– a földi eperre, melyet meg is kóstol stb.	Ördög látja és tetszik neki: <ul style="list-style-type: none">– a kémény fekete füstje,– a boltból éppen kilépő szemetelő gyerekek,– az erdőben a virágot tövestől kitépő gyerek,– az autót, melyből fekete füst gomolyog stb.
---	--

Mindez cselekménybe ágyazva: Paprika Jancsi a mezőn rátalál egy messzelátóra, melyet nem is ismer, de a gyerekek segítségével rájön mi is az. Majd a szeméhez emeli és látja a fent leírtakat szépen egymás után. Megemel egy követ, hogy ez alá is tudjon nézni. Ám ekkor a kő alól kibújik az ördög és elveszi tőle a táv-

¹ A bábjáték szövegkönyvét írta Mátyásné Fűzi Csilla.

csövet. Szemügyre veszi a fent leírtakat és örül annak, amit lát. Ezután provokálja a gyerekeket, hogy tartsanak vele. Ezt nem tűri Jancsi, megkérdezi az ördögöt, hogy akar-e csillagokat is látni? Természetesen igen a válasz, így Jancsi beteríti egy fekete vászonnal az ördögöt, mondván, hogy a csodához erre van szükség, és jól elagyabugyálja az ördögöt. Megígérteti vele, hogy ezentúl nem fogja rosszra buzdítani a gyerekeket. A közösen színre vitt bábjátékot természetesen a témát kifejező interaktív beszélgetés követi. (...)

Általa mindig történik valami varázslat

Rusz Csilla

Ezzel a műhelybeszámolóval nem összegezni akarok. Nem vonalat szeretnék meghúzni, és nem rendszerezni kívánom mindazt, ami eddig történt a foglalkozásaimon, hiszen továbbra is kísérletezem. Inkább néhány gondolatot osztanék meg, kérdéseket szeretnék megfogalmazni, és azokra válaszokat keresni. Néhány támpontot adni azoknak, akik szeretnének bábozni tanítványaikkal, vagy színházi előadásokban használnának bábokat.

20 évvel ezelőtt találkoztam a drámapedagógiával és a szerelmese lettem. 2008-ban elvégeztem egy gyermekszínházi rendezői képzést, mert egyre jobban érdekelt a gyermekszínházi rendezés. Azóta majdnem minden évben részt vettem az osztályommal a Weöres Sándor Országos Gyermekszínházi Fesztiválon.

Ha azt kérdeznék, milyen távolság van a pedagógia és a drámajáték között, azt mondanám: nem távolság, hanem közelség van. A pedagógia nem egy egzakt tudomány, ahol pontos eredmények, megoldások vannak. A pedagógia útkeresés. A drámajáték is útkeresés, a színházi rendezés is útkeresés, ahol megélések, meg tapasztalások, élmények vannak. Ehhez kapcsolódhat a bábjáték is, élmény, megélés, meg tapasztalás egy tárgyon keresztül.

A bábu kapocsá válhat, vagy éppen a megfelelő távolságot biztosíthatja egy gondolat megfogalmazásában, átadásában, vagy egy együttlét kialakításában. Mert a bábjáték nyelvén beszélni mindenki tud, vagy meg tud tanulni, csak fel kell fedeznünk ezt a képességünket. Bábót is bárki tud készíteni, ha megtalálja a neki alkalmas kivitelezési technikát, és ismer néhány alapszabályt.

Eddig két előadásomban alkalmaztam bábokat: a Hammas Gyurka és a Kövér Lajos című produkciókban. Miért használtam bábót? Általában az előadásaimban a jelmez jelzésértékű, díszletet egyáltalán nem használok. A szövegmondáson, a színpadi játékon, színészi játékon kívül mindig keresem, mitől válhat egy előadás katartikus, mégsem mondom azt, hogy a bábót a színpadi hatás miatt, a katarzis megteremtése miatt használom csak. Sokkal többről van szó. A gyerek élettelen tárgyakkal játsza el az életet, kezére húzza, vizsgálja, nézi, mozgatja, játszadozik vele, párbeszédet folytat, hangot ad, életet kölcsönöz neki, „lelket lehel bele”. Ha ő készíti el vagy legalább valamelyik részét ő alkotja (például a Hammas Gyurka előadásban, az ördögöknél a szemeket, szájakat, farkat), sajátjává válik, saját „Pinokkiójává”. „A szem a lélek tükré” – ez a bábokra is érvényes. Ha egy csupasz kézre húzott golyóra két szemet teszünk, kísérletezhetünk a két szem nagyságával, színével, anyagával és elhelyezésével. Már is

elindítja a fantáziánkat: hol butának, hol gonosznak, bambának, szigorúnak stb. látjuk a fejet. Ha pedig megmozdítjuk, lassan lehajtván a tekintetet, majd gyorsan felemelve azt, megszületik a golyón az arc. Ezt megtapasztalták a gyerekek az ördögökkel a próbákon, hiszen a Hammas Gyurka előadásán 28 ördög bábút használtunk. A pokol hangulatát, az ördögkatlan hevét a fekete-piros színű bábok sokadalma megteremtette, helyettesítve jelmez, díszletet. Gyakran előfordult, hogy az eleven képi világban összeforrta a báb a mozgatójával, nem lehetett őket megkülönböztetni, elválasztani sem.

A szimbolizálás számtalan lehetősége teremti meg a báb varázsát. Ahogy a gyermek a bábót használja, a bábuval személyiségében és alakjában azonosult „én”-jét mutatja. Ő ugyan rejtve marad, de általa kap a báb szuggesztív hatalmat, és eggyé válva létrehozzák a drámai alakot, megteremtve a lélekkel telt bábót. A Kövér Lajost (bábuval jelenítettük meg) mozgó kisfiú testhelyzetének apró változásai, hangja mindig új és új értelmezéseket idézett meg, az „álca” mögötti takarásból előbújt a bábos és áttételesen közölte mondandóját. Így a darab felfokozott érzelmi töltést kapott, az előadás képszerűsége erősödött. Maga a báb egy hatalmas, kövér, undorító külsejű, lomha bábfigura volt. Fontos, hogy a gyerek el is bújhat a báb mögé, ha nehéz a figurával azonosulni. Mert például, ha egy negatív személyt kell életre kelteni, titkolt negatív érzéseit kell kifejezni, vagy életkorából adódóan szemérmes bizonyos helyzetben (előfordult, hogy az ötödikes fiúnak bábót kellett a kezébe adnom, hogy Kukoricza Jancsi udvarlását eljátssza a mellette álló kislánynak). A báb tehát el is emel a személyestől, eltávolítva tudok kimondani, megmutatni konkrét, egyéni tartalmat.

A báb legfontosabb jellemzője, hogy személyisége van, élőlényt jelenít meg. Érzéseket, gondolatokat ébreszt, mint minden képzőművészeti alkotás, viszont a bábu sajátossága az, hogy élni akar. Ha a bábval nem játszanak, akkor az csak holt anyag marad. A báb nyelve a mozgás: a ritmus és az energia. A bábok a testükkel beszélnek, a tekintetükkel. Illúziót teremtenek, nem utánozzák, hanem újragondolják, stilizálják a valós mozdulatokat.

A bábok mozgatása pl. a Hammas Gyurka előadásban akkor vált igazán varázslattá, amikor a bábok együtt táncoltak. 28 ördög báb a színpadon, minden gyerek a saját ördögével, énekelve: „Ha megfogom az ördögöt...”. A báboknak nem mindig kell beszélniük, a szavakon túl más eszközökkel – látvánnyal, zenével, mozgással tolmácsolhatnák a lényegét. A bábokat már az emberi történet legősibb idejétől megtalálhatjuk a világ minden táján, és nem azért, mert beszélnek, hanem azért, mert életre kelnek.